

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 360

Agrobiznes 2014

Problemy ekonomiczne i społeczne

Redaktorzy naukowi
Anna Olszańska
Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-458-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Romuald Jończy , Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszonyj) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich	11
Agnieszka Baer-Nawrocka , Zmiany w spożyciu i stopniu samowystarczalności żywnościowej w Unii Europejskiej	19
Katarzyna Kokoszka , Finansowanie UE dla zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich – wsparcie dla rolnictwa czy rozwoju regionalnego?	28
Walenty Pocza , Wspólna waluta euro – potencjalne skutki jej wprowadzenia dla rolnictwa w Polsce	37
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , Struktura agrobiznesu w Polsce i jego znaczenie w gospodarce w kontekście integracji z UE	47
Józef Kania , System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim	55
Marek Wigier , Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE	63
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , Zróżnicowanie poziomu absorpcji funduszy unijnych w kujawsko-pomorskim w kontekście byłych granic zaborów	72
Ryszard Kata , Działalność banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce	82
Jarosław Gołębiewski , Zmiany produktywności pracy w łańcuchu żywnościowym w Polsce	91
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Partycypacja pracownicza w przedsiębiorstwach agrobiznesu z perspektywy ustawodawstwa	99
Tomasz Pajewski , Wpływ funduszy unijnych na rozwój aktywów trwałych w polskim rolnictwie	108
Krzysztof Firlej , Źródła transferu wiedzy i technologii w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	117
Grzegorz Spychalski , Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście procesów globalizacyjnych	126
Barbara Gołębiewska , Przestrzenne zróżnicowanie powiązań rolnictwa z otoczeniem w latach 2004-2012	141
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Doskonalenie jakości zarządzania warunkiem konkurencyjności w agrobiznesie	151
Małgorzata Juchniewicz , Źródła przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolniczych użytkujących zasoby własności rolnej Skarbu Państwa	158

Marta Domagalska-Grędyś , Procesy tworzenia grup producentów rolnych a koniunktura gospodarcza w Polsce (2000-2013).....	167
Iwona Kowalska , Wsparcie finansowe konkurencyjności sektora agrobiznesu w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.....	178
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Ocena wykorzystania środków PROW 2007-2013 na ułatwianie startu młodym rolnikom	188
Danuta Kołodziejczyk , Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.....	198
Anna Jankowska , Zmiany struktury gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej w Polsce na tle krajów EŚiW po ich akcesji do UE.....	208
Eugeniusz Niedzielski , Przekształcenia sektora państwowego w rolnictwie..	219
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Zmiany strukturalne w rolnictwie duoregionu Pomorze	227
Anna Bisaga , Instytucjonalne uwarunkowania dyfuzji wiedzy w rolnictwie na przykładzie badań w województwie opolskim	236
Alina Daniłowska , Koncepcja dóbr publicznych a rolnictwo	244
Katarzyna Żmija , Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej.....	253
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Rozwój przedsiębiorczości w świetle integracji z Unią Europejską na przykładzie gminy Lubicz.....	262
Aleksander Grzelak , Procesy odnowienia majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce w świetle wyników rachunkowości rolnej (FADN)	273
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Ocena przebiegu i realizacji działań zawartych w I osi „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” PROW 2007-2013.....	281

Summaries

Romuald Jończy , Problem of unregistered definite emigration (suspended emigration) in the study of socio-economic processes in the rural areas ...	18
Agnieszka Baer-Nawrocka , Changes in the consumption of agri-food products and food self-sufficiency in the European Union.....	27
Katarzyna Kokoszka , Financing of EU for rural areas sustainable development – support for agriculture or for regional development?.....	36
Walenty Poczta , Euro, common currency – potential results of its introduction for agriculture in Poland.....	46
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , The structure of agribusiness in Poland and its importance in the economy in the context of the EU integration ...	54
Józef Kania , Agricultural knowledge and information system in Polish agriculture	62

Marek Wigier , Agricultural policy and structural changes in Polish agriculture after the accession to the EU	71
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , The variation in the absorption of EU funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship in the context of the former borders of the partitions	81
Ryszard Kata , The activities of banks in the area of financial services for agribusiness in Poland	90
Jarosław Gołębiewski , Changes of labor productivity in the food chain in Poland	98
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Employee participation in agricultural companies – a legislative perspective	107
Tomasz Pajewski , Impact of EU funds on development of fixed assets in Polish agriculture	116
Krzysztof Firlej , Transfer of knowledge and technology in enterprises of the food industry	125
Grzegorz Spychalski , Challenges of regional development in the context of globalization processes	140
Barbara Gołębiewska , Spatial diversity of combining agriculture with the environment in the years 2004-2012	150
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Improvement of management quality as a precondition of competitiveness in agricultural	157
Małgorzata Juchniewicz , Sources of competitive advantage of agricultural businesses using the Agricultural Property Resources of the State Treasury	166
Marta Domagalska-Grędyś , Process of creating agricultural producer groups and economic prosperity in Poland (2000-2013).....	177
Iwona Kowalska , Financial support of the agribusiness competitiveness as part of Rural Development Program	187
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Evaluation of the use of funds RDP 2007-2013 for setting up of young farmers.....	197
Danuta Kołodziejczyk , Infrastructure in social-economic development of gminas in Poland.....	207
Anna Jankowska , Changes in the structure of holdings taking into account the ESU in Poland in the background of the CEEC after the accession to the EU	218
Eugeniusz Niedzielski , Transformations of the state sector in agriculture.....	226
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Structural changes of the agriculture of the duoregion of Pomerania	235
Anna Bisaga , Institutional conditions of knowledge diffusion in agriculture on the basis of the research in the Opole Voivodeship	243
Alina Daniłowska , Public goods concept vs. agriculture	252

Katarzyna Źmija , The development of entrepreneurship in rural areas with the support of the European Union funds	261
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Entrepreneurship development of population of Lubicz commune in the light of integration with the European Union	272
Aleksander Grzelak , The processes of renewal of fixed assets in farms in Poland in the light of results of agricultural accountancy (FADN)	280
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Assessment of the process and implementation of activities in the first axis “Competitiveness Improvement of Agriculture and Forest Sector” between 2007-2013	289

Iwona Kowalska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WSPARCIE FINANSOWE KONKURENCYJNOŚCI SEKTORA AGROBIZNESU W RAMACH PROGRAMU ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Streszczenie: Celem artykułu jest próba dokonania analizy porównawczej dotychczasowej polityki inwestowania w polski sektor agrobiznesu z udziałem środków unijnych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) na lata 2007-2013 z projektowanym wsparciem unijnym na lata 2014-2020 w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Przedmiotem porównań uczyniono zakres przedmiotowy wsparcia agrobiznesu ukierunkowanego na wzrost jego konkurencyjności i formy udzielonego i projektowanego wsparcia finansowego na rozwój firm w sektorze agrobiznesu. Wykorzystano w tym celu metodę analizy dokumentów źródłowych Parlamentu Europejskiego, Rady UE i Komisji Europejskiej oraz literatury przedmiotu dotyczącej rozwoju sektora agrobiznesu oraz instrumentów inżynierii finansowej. W wyniku analiz stwierdzono zbieżność zakresów wsparcia finansowego agrobiznesu w obu perspektywach unijnych przy jednoczesnej ewolucji podejścia UE do rodzaju instrumentu finansowego oferowanego przedsiębiorcom. Ewolucja ta wymaga zintegrowanych działań informacyjno-in instytucjonalnych dla pełnego wykorzystania alokacji finansowej.

Słowa kluczowe: finanse, UE, agrobiznes, PROW, WPR.

DOI: 10.15611/pn.2014.360.19

1. Wstęp

Rolnictwo jest ważnym sektorem polskiej gospodarki. Znajduje to potwierdzenie przede wszystkim w strukturze użytkowania gruntów (całkowita powierzchnia użytków rolnych w Polsce wynosi ponad 16 mln ha i zajmuje 52% całkowitej powierzchni kraju) i strukturze zatrudnienia ludności (rolnictwo w Polsce zatrudnia prawie 16% ogółu osób pracujących) [Raport Polska 2011].

W układzie makroekonomicznym rolnictwo jest jednak działem gospodarki, którego udział PKB wyniósł 3,4% w 2011 roku. I choć udział ten jest niski, Polska nie rezygnuje z inwestowania w ten sektor z co najmniej dwóch powodów:

1. Rolnictwo zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe kraju, którego miarą jest samowystarczalność, oznaczająca ekonomiczną i fizyczną dostępność żywności, niezależnie od źródeł jej pochodzenia.

2. Dzięki rolnictwu można poszerzyć zakres polskiej oferty eksportowej (produkty pochodzenia rolniczego stanowiły 9,1% wszystkich produktów wyeksportowanych przez Polskę).

Proces inwestowania odbywa się m.in.: z udziałem środków unijnych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) z przeznaczeniem na rozwój sektora agrobiznesu (inwestycje we wszelką działalność gospodarczą prowadzoną w rolnictwie i firmach obsługujących rolnictwo) [Pepliński 2009]. Identyfikacja potrzeb rozwojowych sektora agrobiznesu w Polsce obejmuje:

1. Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych (np.: rynku mleka, przed którym stoi zagrożenie utraty konkurencyjności po zakończeniu kwotowania produkcji).

2. Reorientację małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym.

3. Zapewnienie trwałości rolnictwa w warunkach zmian klimatu i naturalnych ograniczeń oraz ochronę i poprawę stanu wód gruntowych.

4. Poprawę zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym.

5. Poprawę jakości produktów rolnych i żywnościowych.

6. Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach NATURA 2000 i obszarach o utrudnieniach naturalnych.

7. Promowanie zrównoważonych metod gospodarowania: rolnictwa zrównoważonego i rolnictwa ekologicznego.

8. Zachowanie zasobów genetycznych roślin uprawnych oraz zwierząt gospodarskich.

9. Tworzenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania.

10. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.

11. Aktywizację mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego.

12. Wzrost innowacyjności, unowocześnienie sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu wiedzy producentów rolnych (projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020).

Celem artykułu jest próba dokonania analizy porównawczej dotychczasowej polityki inwestowania w polski sektor agrobiznesu z udziałem środków unijnych w ramach WPR na lata 2007-2013 z projektowanym wsparciem unijnym na lata 2014-2020 w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)¹. W toku dyskursu szczególną uwagę zwrócono na analizę porównawczą realizowanych założeń perspektywy unijnej 2007-2013 i projektowanych założeń perspektywy 2014-2020 z uwzględnieniem:

¹ Materiał uwzględniony do porównań dotyczył zapisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, przy czym w przypadku perspektywy 2014-2020 punktem wyjścia był projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Dokument ten został opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie przepisów UE, w szczególności Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i projektów aktów wykonawczych KE.

- zakresu przedmiotowego wsparcia agrobiznesu ukierunkowanego na wzrost jego konkurencyjności;
 - form udzielonego i projektowanego wsparcia finansowego na rozwój firm w sektorze agrobiznesu.
- Realizacja tak sformułowanego celu oznaczała, że przy opracowaniu artykułu korzystano z:
- materiałów źródłowych Parlamentu Europejskiego, Rady UE i Komisji Europejskiej (KE),
 - literatury przedmiotu, dotyczącej rozwoju sektora agrobiznesu oraz instrumentów inżynierii finansowej.

2. Kierunki wsparcia agrobiznesu w perspektywie unijnej 2007-2013 i 2014-2020

Polskie rolnictwo stopniowo traci konkurencyjność kosztową i cenową, co może się przełożyć na utratę rentowności wielu gospodarstw. Dlatego też oczekiwanym kierunkiem wsparcia unijnego dla sektora agrobiznesu pozostaje wsparcie ukierunkowane na wzrost konkurencyjności tego sektora. Próba analizy porównawczej założeń PROW za lata 2007-2013 i 2014-2020 pod kątem spełnienia tych oczekiwań wymaga uprzedniego zdefiniowania zakresu pojęcia „agrobiznes”. Agrobiznes w węższym ujęciu definiowany jest jako produkcja, magazynowanie, przetwórstwo i dystrybucja produktów rolnych lub jako całokształt działań człowieka: od produkcji surowców rolnych do uzyskania gotowych produktów żywnościowych, obejmujących zarówno przetwórstwo, jak i handel hurtowy i detaliczny. To ujęcie agrobiznesu nawiązuje do definicji agrobiznesu autorstwa J.H. Davisa i R.A. Goldberga, którzy jako pierwsi użyli tego pojęcia w 1957 r., wyodrębniając trzy główne jego zespoły: zaopatrzenie, rolnictwo, przetwórstwo i obrót [Pepliński 2009]. Natomiast w ujęciu szerszym do agrobiznesu zalicza się także zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji, leśnictwo, rybołówstwo oraz firmy obsługujące rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo, takie jak: banki (spółdzielcze), ośrodki doradztwa rolniczego, szkolnictwo rolnicze, agencje rządowe obsługujące rolnictwo, prasę rolniczą itd. Dla potrzeb niniejszego artykułu przyjęte zostało szersze ujęcie istoty funkcjonowania sektora agrobiznesu, tzn. z uwzględnieniem działań pośredników:

- handlowców zajmujących się zaopatrzeniem w środki produkcji (na szczeblu hurtu i detalu);
- handlowców prowadzących obrót żywnością (hurt i detal);
- pośredników zajmujących się skupem produktów rolnych;
- pośredników świadczących usługi (np.: transport, pakowanie, przechowanie, magazynowanie, usługi bankowe, finansowe, ubezpieczeniowe, marketingowe).

Przy przyjęciu powyższych założeń definicyjnych do głównych wyznaczników wzrostu konkurencyjności sektora agrobiznesu w Polsce można zaliczyć:

Tabela 1. Zakres przedmiotowy wsparcia sektora agrobiznesu w ramach PROW 2007-2013 i 2014- 2020 (wybrane przykłady działań)

Zakres wsparcia sektora agrobiznesu w ramach PROW	
2007-2013	2014-2020
Wzmocnienie transferu wiedzy w sferze rolnictwa	
111. Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	Transfer wiedzy (art. 15)
113. Renty strukturalne	Doradztwo (art. 16)
114. Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów	Rozwój przedsiębiorczości (art. 20b)
Zwiększenie żywotności ekonomicznej gospodarstw	
121. Modernizacja gospodarstw rolnych	Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych (art. 17)
126. Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	Modernizacja gospodarstw rolnych (art. 18.1.a)
132. Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich działań zapobiegawczych (art. 19)
211, 212. Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)	Restrukturyzacja małych gospodarstw (art. 20. 1 a iii)
226. Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych	
Zwiększenie konkurencyjności gospodarstw	
125. Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa	Rolnictwo ekologiczne (art. 30)
431. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja	Restrukturyzacja małych gospodarstw (art. 20. 1 a iii)
Wzmocnienie potencjału sektora przetwórstwa	
123. Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej	Przetwórstwo i marketing produktów rolnych (art. 18.1.b)
142. Grupy producentów rolnych	Tworzenie grup producentów (art. 28)
Możliwość zachowania lub odtworzenia dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego polskiej wsi	
214. Program rolnośrodowiskowy	Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego – art. 22.1.a (art. 23)
221, 223. Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne (art. 29)
Poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich	
311. Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (art. 21)
312. Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej (art. 20.1.a.ii)
321. Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	

Źródło: opracowanie własne na podstawie założeń do realizacji PROW na lata 2007-2013 i 2014-2020.

1. Wzmocnienie transferu wiedzy w sferze rolnictwa w wyniku podniesienia poziomu kwalifikacji, umiejętności, zmiany postaw rolników, poprawy sprawności funkcjonowania otoczenia gospodarstw oraz usprawnienia kanałów, narzędzi komunikacji i współpracy w łańcuchu transferu wiedzy (instytucje badawcze, edukacyjne, doradcy, odbiorcy, organizacje rolnicze, LGD, przetwórstwo rolno-spożywcze i in.).

2. Zwiększenie żywotności ekonomicznej gospodarstw poprzez inwestycje prowadzące do różnicowania produkcji (np. poprzez wchodzenie w rynki niszowe) i osiągnięcie w efekcie produkcji o większej wartości dodanej.

3. Zwiększenie konkurencyjności gospodarstw dzięki inwestycjom związanym z oszczędnością zasobów (woda, energia) i podejmowanie działań na rzecz adaptacji do zmian klimatu.

4. Wzmocnienie potencjału sektora przetwórstwa (zwłaszcza MŚP) poprzez lepsze powiązanie z sektorem produkcji surowców.

5. Możliwość zachowania lub odtworzenia dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego polskiej wsi dzięki istnieniu dużej różnorodności biologicznej oraz zróżnicowaniu krajobrazu obszarów wiejskich.

6. Poprawę warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich (głównie poprzez rozwój infrastruktury technicznej, społecznej, w tym turystycznej).

Z zadowoleniem można odnotować fakt, że zarówno zapisy w dokumentach PROW 2007-2013, jak i 2014-2020 potwierdzają szanse na realizację wszystkich wymienionych przesłanek wzrostu konkurencyjności sektora agrobiznesu. Warto też podkreślić, że problemowo są one bardzo do siebie zbliżone (por. tab.1).

Niemniej dla realnego wzrostu konkurencyjności sektora agrobiznesu niezbędne jest wykorzystanie wymienionych działań, dla których utworzono alokacje finansowe w ramach WPR (np.: PROW na lata 2007-2013 miał budżet wynoszący ponad 17,4 mld euro). Zainteresowanie zaś poszczególnymi działaniami jest uzależnione w dużej mierze od stopnia trudności spełnienia wymogów unijnych dla otrzymania wsparcia oraz wysokości oferowanej pomocy finansowej, a zgodnie z priorytetami nowej WPR pomoc, np. na modernizację gospodarstw rolnych, będzie ukierunkowana przede wszystkim na rentowność, ekologię i innowacyjność. Takie cele beneficjenci będą musieli zrealizować w ramach planowanego do uzyskania wsparcia.

3. Instrumenty finansowe wsparcia agrobiznesu w perspektywie 2007-2013 i 2014-2020

Ze względu na funkcje gospodarcze, społeczne i środowiskowe rolnictwa konieczne jest zapewnienie jego trwałości ekonomicznej. Realizacji tego celu służą inwestycje w sektor agrobiznesu. W perspektywie 2007-2013 sektor agrobiznesu był wspierany za pomocą dwóch głównych instrumentów finansowych:

- dopłat bezpośrednich dla gospodarstw rolnych dostarczających na rynek surowców do dalszego przetworzenia w łańcuchu żywnościowym,

- dotacji celowych związanych z współfinansowaniem realizacji programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz przeznaczonych m.in. na wyprzedzające finansowanie Wspólnej Polityki Rolnej w części podlegającej refundacji ze środków Unii Europejskiej.

O ile dopłaty bezpośrednie jako instrument wsparcia finansowego agrobiznesu mają w zasadzie gwarancję niezmienną kontynuacji w perspektywie 2014-2020, o tyle już forma wsparcia finansowego rozwoju przedsiębiorstw ma ewoluować z przejścia z systemu bezzwrotnych dotacji na rzecz instrumentów zwrotnych (np. gwarancji kredytowych, pożyczek itp.).

Dotychczasowa praktyka stosowania dotacji jako instrumentu wsparcia unijnego agrobiznesu czyniła z beneficjenta podmiot, który był zobowiązany:

- spełnić kryteria podmiotowe i przedmiotowe przy ubieganiu się o tę pomoc,
- dopełnić obowiązków związanych z uzyskaną pomocą.

Dla przykładu beneficjenci wsparcia unijnego z zakresu działania 312 z PROW na lata 2007-2013: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw² uzyskiwali dokładną informację na temat:

I. Celu realizacji działania: Wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy prowadzący do wzrostu zatrudnienia na obszarach wiejskich.

II. Uprawnionych do uzyskania pomocy: 1) osoby fizyczne, osoby prawne, podejmujące lub prowadzące działalność gospodarczą; 2) spółki prawa handlowego nieposiadające osobowości prawnej, wspólnicy spółek cywilnych – prowadzące(-y) działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorstwo³.

III. Warunków uzyskania pomocy:

1. Siedziba firmy musi znajdować się na terenie gminy wiejskiej, miejsko-wiejskiej lub miejskiej (z wyłączeniem miejscowości powyżej 5 tys. mieszkańców).

2. Dzięki nowej firmie powinno powstać co najmniej jedno miejsce pracy.

3. Dotacji nie może otrzymać osoba, która w okresie ostatnich 24 miesięcy korzystała z pomocy w ramach działania 6.2. Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienie objętego Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki 2007-2013.

4. Kategorie działalności objęte wsparciem: (m.in. usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, przetwórstwo produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowanie lub przechowywanie towarów, wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy, rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne).

5. Katalog kosztów kwalifikowalnych w ramach wsparcia: m.in.: budowa, przebudowa lub remont połączony z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych; zagospodarowanie terenu; zakupu maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu, w tym komputerowego.

² Zob. [Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. ...].

³ Firmy zatrudniające mniej niż 10 pracowników i których roczny obrót i/lub całkowity bilans roczny w okresie referencyjnym nie przekracza 2 mln euro.

6. Planowana wysokość kosztów kwalifikowalnych operacji wynosić powinna ponad 20 tys. zł.

7. Wymagany jest wkład własny, gdyż środki z dotacji z PROW mogą maksymalnie pokryć do 50% wydatków.

IV. Procedury składania wniosków – wnioski o dotację składa się w oddziale regionalnym Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub w ramach działania 413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju za pośrednictwem lokalnych grup działania. Beneficjent, po zapoznaniu się z powyższymi wymogami, mógł ocenić, czy proponowana wysokość pomocy w ramach danego działania jest dla niego interesująca. W omawianym działaniu maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi nie mogła przekroczyć w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne:

- 100 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji (biznesplan) przewiduje utworzenie co najmniej jednego miejsca pracy i mniej niż dwóch miejsc pracy,
- 200 tys. zł – co najmniej dwa miejsca pracy i mniej niż trzy miejsca pracy,
- 300 tys. zł – co najmniej trzy miejsca pracy.

Tymczasem w perspektywie unijnej 2014-2020 Komisja Europejska (KE) oczekuje, że państwa członkowskie i regiony będą w większym stopniu wykorzystywały innowacyjne instrumenty finansowe. Komisja proponuje rozważenie wzmocnienia instrumentów inżynierii finansowej między innymi poprzez:

1. Zwiększenie przejrzystości i wprowadzenie lepszego rozróżnienia w regulacjach prawnych między zasadami rządzącymi finansowaniem dotacyjnym a zasadami dotyczącymi form wsparcia zwrotnego (w szczególności w odniesieniu do kwalifikowalności wydatków i kontroli).

2. Finansowanie wsparcia dla przedsiębiorstw, głównie za pomocą instrumentów inżynierii finansowej, z jednoczesnym użyciem dotacji, np. w zakresie innowacji czy inwestycji środowiskowych.

3. Rozszerzenie zarówno zakresu, jak i skali instrumentów inżynierii finansowej – tak, by łączyły dotacje na spłatę odsetek z kapitałem pożyczkowym lub innymi formami finansowania podlegającego zwrotowi⁴.

Podstawą formalną programowania i wykorzystywania instrumentów inżynierii finansowej są rozporządzenia 1083/2006 (art. 44) i 1828/2006 (Sekcja 8. Instrumenty inżynierii finansowej: art. 43-46). Instrumenty inżynierii finansowej zostały określone w art. 44 Rozporządzenia 1083/2006⁵. Formalnie zatem instrumentami inżynierii finansowej są fundusze oferujące trzy podstawowe instrumenty zwrotne: pożyczki (w tym mikrokredyty); poręczenia (w tym reporeczenia) oraz wejścia kapitałowe (*equity*).

Główną zaletą instrumentów zwrotnych jest możliwość wielokrotnego (rewolwingowego) wykorzystania raz zainwestowanych środków. Instrumenty te zapew-

⁴ Por. [Komunikat Komisji Europejskiej: Wnioski..., pkt 2.5].

⁵ Zob. [Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ...].

niąją również wyższą niż w przypadku dotacji efektywność gospodarowania środkami. Inwestor korzystający np. z pożyczki zmuszony jest zapewnić taką rentowność realizowanej inwestycji, która umożliwić będzie spłatę zaciągniętego zobowiązania. Prawidłowe wykorzystanie inżynierii finansowej pozwala m.in. na:

- reinwestowanie środków;
- wzmacnianie współpracy administracji, przedsiębiorstw i instytucji finansowych;
- budowę zdolności instytucjonalnej – partnerstwa i zaufania pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym;
- stwarzanie mocniejszej zachęty dla efektywności wydatkowania środków publicznych;
- wykorzystanie efektu dźwigni finansowej [Kowalska, Koć 2013].

W odróżnieniu od okresu planowania 2007-2013, zasady proponowane dla instrumentów finansowych na lata 2014-2020 nie mają charakteru normatywnego w odniesieniu do sektorów, beneficjentów, rodzajów projektów i działań, które mają być wspierane. Państwa członkowskie i organy zarządzające mogą wykorzystywać instrumenty finansowe w odniesieniu do wszystkich założeń tematycznych objętych programami operacyjnymi oraz w ramach wszystkich funduszy, w których przypadku jest to wydajne i efektywne. Postulat zwiększenia roli nowych instrumentów finansowych zyskuje akceptację Rządu RP. W planie bowiem działań dla Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010-2020 przewiduje się, iż w sposób szerszy będą stosowane rozwiązania systemowe, „oparte na wspólnotowych inicjatywach wykorzystujących instrumenty inżynierii finansowej”. Uwzględniając fakt, iż głównym celem rozwojowym Polski na najbliższe lata jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów, zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój oraz poprawę jakości życia ludności, należy liczyć się z wprowadzeniem zapisów prawnych implementujących instrumenty zwrotne jako formy wsparcia unijnego. Dotyczyć to może także wsparcia rozwoju przedsiębiorstw, których profil działania obejmuje ustalone przez KE we Wspólnych Ramach Strategicznych cele tematyczne związane:

1. Z podnoszeniem konkurencyjności mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury.

2. Ze wspieraniem przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach.

3. Z promowaniem dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem.

Nie umniejszając zalet instrumentów zwrotnych, warto jednak zadać pytanie, czy nasze przedsiębiorstwa z zakresu agrobiznesu są już na takim poziomie rozwoju, który umożliwi spełnienie warunków do ubiegania się o ten typ wsparcia unijnego. Z drugiej zaś strony należy mieć świadomość, że system dotacyjny nie jest zbyt silnym (bo nie może być ze względu na swoją konstrukcję) bodźcem do wzrostu konkurencyjności polskiego sektora gospodarczego, a w przypadku sektora polskiego rolnictwa ten postulat pozostaje niezmiennie aktualny.

4. Zakończenie

Zagrożeniem dla rozwoju przedsiębiorstw z sektora agrobiznesu w perspektywie unijnej 2014-2020 może okazać się brak z ich strony akceptacji dla propozycji KE, by wprowadzać na szerszą skalę w miejsce bezzwrotnych dotacji zasad inżynierii finansowej opartej na instrumentach zwrotnych. Dlatego też tak ważne jest, aby przy formułowaniu oceny zasadności stosowania tych instrumentów stosować zasadę partnerstwa, obowiązującą przy programowaniu i realizacji funduszy europejskich. Oznaczałoby to zobowiązanie do stałej, zinstytucjonalizowanej współpracy pomiędzy administracją rządową, samorządami, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz organizacjami pozarządowymi w formie:

- utworzenia grup roboczych pracujących nad przygotowaniem programów operacyjnych w danym obszarze tematycznym;
- organizacji konferencji, warsztatów, spotkań konsultacyjnych;
- organizacji konsultacji programów operacyjnych prowadzonych *online*,
- zaproponowania przedstawicielom partnerów udziału w pracach komitetów monitorujących,
- udziału przedstawicieli partnerów w grupach roboczych do spraw ewaluacji,
- włączania partnerów w akcje informacyjno-promocyjne i edukacyjne (dotyczące zarówno celów programów, jak i wdrażania oraz efektów funduszy europejskich).

Decyzja o objęciu finansowaniem zwrotnym (zamiast dotacyjnym) wybranych typów projektów/beneficjentów powinna być poprzedzona analizami dotyczącymi m.in. popytu na instrumenty o konkretnych parametrach (popyt na kapitał deklarowany przez fundusze venture, możliwa do zaakceptowania przez beneficjentów ostatecznych cena poręczenia itp.). Przedmiotem analizy powinny być także bariery utrudniające poszczególnym grupom beneficjentów korzystanie z danego instrumentu. Rozszerzenie zakresu finansowania zwrotnego jest zasadne, gdy przygotowany zostanie efektywnie działający system formalnoinstytucjonalny. Niezmiernie ważną kwestią pozostaje ocena, który z modeli przekazywania środków funduszom pożyczkowym i poręczeniowym (dokapitalizowanie istniejących funduszy bądź przekazywanie środków jedynie na z góry określony czas) jest bardziej korzystny z punktu widzenia efektywności, kosztów transakcyjnych i budowania systemu wspierania polskich firm. Wyjaśnianiu tych wszystkich ważnych kwestii powinna towarzyszyć kampania informacyjna przygotowana pod potrzeby poszczególnych kategorii beneficjentów.

Warto tu nadmienić, iż rola ośrodków akademickich, jako centrów kształcenia ustawicznego, w zakresie nauki absorpcji środków unijnych jest nie do przecenienia. Zarówno gdy chodzi o ofertę dydaktyczną na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, ale także ofertę studiów podyplomowych perspektywa unijna 2014-2020 powinna wymusić przygotowanie absolwenta uczelni (w tym rolniczej) do pracy w sektorze agrobiznesu z wykorzystaniem zwrotnych instrumentów finansowych jako środków absorpcji unijnej.

Literatura

- Kapusta F., 2008, *Agrobiznes*, Difin, Warszawa.
- Komunikat Komisji Europejskiej: Wnioski z piątego sprawozdania w sprawie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej: przyszłość polityki spójności (SEC(2010) 1348).
- Kowalska I., Koć P., 2013, *The use of repayable financial instruments in the UE perspective 2014 – 2020*, [w:] Krzyżanowska K. (red.), *Creating Competitiveness of Polish and Ukrainian Rural Area*, Warsaw University of Life Sciences Press, Warsaw.
- Obszary wiejskie w Polsce, 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, Olsztyn.
- Pepliński B., 2009, *Agrobiznes. Podstawy ekonomiki*, WSiP, Warszawa.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013.
- Projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 z dnia 24 stycznia 2014 r.
- Raport Polska 2011, *Gospodarka – społeczeństwo – regiony*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.
- Rozporządzenie (UE) nr 1310/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające niektóre przepisy przejściowe w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1305/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie środków i ich rozdziału w odniesieniu do roku 2014, a także i zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 oraz rozporządzenia (UE) nr 1307/2013, (UE) nr 1306/2013 i (UE) nr 1308/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie ich stosowania w roku 2014.
- Szopa A., 2012, *Podstawy inżynierii finansowej*, Wolters Kluwer, Warszawa.

FINANCIAL SUPPORT OF THE AGRIBUSINESS COMPETITIVENESS AS PART OF RURAL DEVELOPMENT PROGRAM

Summary: The aim of this article is an attempt to make a comparative analysis of the existing investing policy in Polish agribusiness sector with a use of EU funds under the Common Agricultural Policy (CAP) for the period 2007-2013 as well as EU support for the years 2014-2020 with a use of Rural Development Programme (RDP). The subject of comparisons were: the scope of the support in agribusiness focused on the growth of its competitiveness; the forms of the future financial support and the already provided one for the development of companies in the agribusiness sector. In order to fulfill the aim of the article the analysis of source documents of the European Parliament, the EU Council and the European Commission and the literature concerning the development of agribusiness and financial engineering instruments were done. As a result, the analysis found a convergence in financial support of agribusiness in both financial perspectives at the same time evolving the EU's approach to the type of financial instrument offered to entrepreneurs. This evolution requires integrated information and institutional actions to fully exploit the financial allocation.

Keywords: finance, EU, agribusiness, RDP, CAP.